

LUNDS UNIVERSITET
Musikhögskolan i Malmö

EXAMENSARBETE 15hp
Vårterminen 2017
Läroarbete i musik
Per Nilsson

Humor i musikundervisningen

En studie i hur musklärare använder humor i sitt yrkesutövande samt vilken inverkan detta har på undervisningen för musikstuderande elever på gymnasiet

Handledare: Magnus Grahn

Abstract

Title: Humour in music education

Author: Per Nilsson

This study is about music teachers use of humour in the classroom and how the students respond to it. Furthermore, this study shows how humour affects the teaching in general. With qualitative interviews held with music teachers and students at a high school within the Arts programme, the use of humour and its effects on teaching is examined. The interview data was compared and analysed together with current literature on humour and teaching, this to be able to explore the field in a sufficient way. The main results were that the teachers use humour to create a stimulating and constructive teaching environment, thus reducing negative emotions connected to the musical performance and enhancing the students' ability to cooperate within a group. The study also concluded that humour promotes a positive relationship between the teacher and the student.

Keywords: humour, music education, teaching, social interaction

Den här studien behandlar musiklärares användande av humor i sitt arbete samt vilken inverkan undervisningen. Genom kvalitativa intervjuer med musiklärare och elever på estetiska programmet, undersöks användandet av humor och dess effekter på undervisningen. Den data som intervjuerna genererade jämfördes och analyserades med hjälp av relevant litteratur som behandlar humor och undervisning, detta för att kunna utforska ämnet på ett adekvat sätt. Resultaten som togs fram var att lärarna använder humor för att skapa en stimulerande och konstruktiv läromiljö, dämpa negativa känslor som är sammankopplade med musikalisk prestation samt öka elevernas förmåga att samarbeta inom gruppen. Studien visar även att humor bidrar till en positiv relation mellan lärare och elev.

Nyckelord: humor, musikundervisning, sociala relationer, socialt samspel

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
2 Syfte och frågeställningar	2
3 Relaterad forskning	3
3.1 Humor som upplevelse	3
3.2 Humor och undervisning	4
3.3 Musikundervisning	7
4 Metodkapitel	8
4.1 Kvalitativ intervju	8
4.2 Urval	9
4.3 Intervjupersoner	9
4.4 Genomförande	9
4.4.1 Analys	10
4.4.2 Validitet	10
4.4.3 Etiska frågor	10
5 Resultat	11
5.1 Resultat från lärarintervjuer	11
5.2 Resultat från elevintervjuer	13
6 Resultatdiskussion	16
7 Slutsats	20
7.1 Reflektion	20
7.2 Vidare forskning	21
8 Källförteckning	22
9 Bilagor	23

1 Inledning

Denna studie grundas i mitt förhållande till humor, eftersom jag alltid har tyckt att det är värdefullt att kunna se det roliga i vardagliga ting. Humor har även fungerat som redskap för att hantera diverse motsträviga situationer. Jag ser även humor som en viktig ingrediens i min interaktion med människor omkring mig, då främst vänner och familj. Jag har även som elev alltid har uppskattat lärare som har god förmåga att använda sig av humor. Det har ökat min motivation samt befast känslan av engagemang från lärarens håll. Undervisningen har känts rolig och som någonting man sett fram emot att delta i.

Med dessa personliga reflektioner kring humor i bakhuvudet, blev jag intresserad av att undersöka vilken inverkan humor rent praktiskt kan ha i musikundervisning. Detta intresse har ökat sedan jag påbörjade min utbildning som musiklärare, då det som lärare är det viktigt att ständigt utveckla sin kompetens och testa användandet av olika typer av pedagogiska verktyg. Det är även väldigt spännande att ta reda på om min positiva upplevelse av humor i undervisning är en som delas av fler. Därför är jag intresserad av att ta reda på om, och i så fall hur lärare idag använder sig av det i klassrummet samt vilken inverkan det rent konkret kan ha på undervisningen.

2 Syfte och frågeställningar

Denna studie har för avsikt att undersöka vilka effekter lärarens användande av humor har på musikundervisning i en gymnasiekontext.

- Hur/när använder musklärare på gymnasiet humor i undervisningen?
- Hur upplever elever på gymnasiet lärarnas användning av humor i musikundervisningen?
- På vilket/vilka sätt kan humor ha en positiv inverkan på musikundervisning?

3 Relaterad forskning

Indeed, there is evidence of specialized brain circuits for humor and laughter in humans, which researchers are beginning to identify by means of neural imaging studies. Thus, being able to enjoy humor and express it through laughter seems to be an essential part of what it means to be human. (Martin, 2007, s.3)

3.1 Humor som upplevelse

Det finns flera olika sätt att definiera humor på. Ett av dem är processen som sker i samband med en humoristisk upplevelse, och denna kan delas in i tre delar:

1. Intryck
2. Den emotionella reaktionen
3. Det fysiska yttrandet. (Berk 2001).

Denna studie kommer huvudsakligen att inkorporera *den emotionella reaktionen av humor*. Den emotionella reaktionen av att uppleva humor är generellt sett en positiv sinnesstämning, uppsluppenhet samt ett generellt välmående. "The pleasant emotion associated with humor, which is familiar to all of us, is a unique feeling of well-being that is described by such terms as *amusement, mirth, hilarity, cheerfulness, and merriment*" (Martin 2007, s.8). Martin menar att människor skämtar med varandra, tittar på komedier och går på stand-up just för att känslan som humor genererar är så tilltalande att man anstränger sig för att uppleva det. Förutom den allmänt angenäma kvaliteten hos själva känslan och upplevelsen, så har det flera positiva effekter på olika mentala processer. Detta till skillnad från en negativ känsloupplevelse, som riktar uppmärksamheten och fokus på ett litet område (Fredrickson 1998, 2001). I en problemsituation genererar en negativ upplevelse ett begränsat urval handlingar och smalnar av möjligheterna.

Vid en positiv känsloupplevelse som kan frambringas av till exempel humor, visar Fredrickson att det sker en utvidgning av uppmärksamhet och fokus. Denna breddning av fokusområde bidrar till bland annat ökad problemlösningsförmåga och stimulerar kreativt tänkande. Denna känsla har även en positiv inverkan och dämpande effekt på stress och ångest. Allvarsamma eller rentav tragiska situationer kan dämpas och lättas upp av

frambringandet av denna uppsluppna känslan, då den för tankarna in på andra spår och ändrar ens sätt att se på saker. Humor kan alltså vara ett verktyg eller ett förhållningssätt för att hantera och bearbeta negativt laddade saker i ens liv. ”The humor response is the adaptive detachment or coping mechanism that permits one to deal more effectively with the preceding aversive experiences” (Berk 2001, s.326). För den som upplever någonting negativt, kan humor vara till hjälp att koppla bort sig själv från händelsen menar Berk. Humorns förmåga att distansera upplevelsen från situationen underlättar bearbetningen av den.

Det fysiska yttrandet av detta känslotillstånd är skrattet. När en person skrattar så sker en rad fysiologiska saker. Att skratta har visat en positiv inverkan på bland annat andningen, blodcirkulationen och aktiveringen av olika muskelgrupper. Det har även en stärkande effekt på minnet, ger en generell pigghetskänsla samt en ökad mellanmännisklig lyhördhet (Berk 2001).

Ämnet för studien är väldigt brett och kan behandlas genom flera olika infallsvinklar. Varför vi skrattar åt vissa saker och uppfattar de som roliga, är ett ämne för en annan studie och kommer inte behandlas här. Den har inte heller för avsikt att behandla olika typer av humor i detalj. Den här studien har för avsikt att undersöka hur upplevelsen av humor påverkar olika aspekter av musikundervisningen på gymnasiet.

3.2 Humor och undervisning

Mycket av tidigare forskning om humor berör hur humor påverkar aspekter av det sociala samspelet och de sociala relationerna. Martin (2007) menar att humor är en socialt betingad företeelse som uppkommer oftare när man är tillsammans med andra och att det kan uppstå humor i praktiskt taget vilken social situation som helst. Skolan är i allra högsta grad en plats där människor interagerar med varandra på olika sätt.

Socialt samspel och *sociala relationer* är här viktiga begrepp som beskrivs på följande sätt av Svein Stensaasen och Olav Sletta i boken *Grupprocesser*. ”Med *socialt samspel* menar vi att två eller flera personer ömsesidigt påverkar varandra genom direkt kontakt” (Stensaasen, Sletta, 2000, s.180). Socialt samspel förekommer på många olika sätt i vardagslivet. Det förekommer mellan kollegor på arbetet, mellan familjemedlemmar och vänner, men också när du ska betala i mataffären eller köpa kaffe i fiket (Stensaasen, Sletta 2000). ”Samspelsförhållanden som utvecklas under längre tid mellan två eller flera personer, får sin egen särprägel. Sådana ihållande mellanmänniskliga förhållanden kallas vanligtvis *sociala*

relationer.” (Stensaasen, Sletta, 2000, s.180). Skolan är en plats som präglas av båda dessa begrepp då man i en klass ägnar sig åt socialt samspel under en längre tid med sina klasskamrater och med sina lärare och på så sätt skapar sociala relationer. Humor kan ha en positiv inverkan på det sociala samspelet och de sociala relationerna. Mulkay (1988) menar att ett humoristiskt förhållningssätt kan hjälpa till att se positivt på och till och med omfamna olika synsätt, oenigheter och orimligheter. Med humor närvarande kan människor närma sig varandra på ett mer obehindrat sätt och på så sätt underlätta skapandet av relationer. Mulkay menar att en lekfull och humoristisk attityd i en diskussion kan göra att deltagarna kan vädra sina olika åsikter på ett mer friktionsfritt sätt. Detta då man har ett gemensamt förhållningssätt i det roliga och lekfulla, kan motsättningarnas allvar dämpas och behandlas på ett smidigare sätt.

För en klass kan humor vara en viktig komponent för att känna sammanhållning och inkludera alla inom gruppen. Genom att etablera en gemensam humor i form av till exempel smeknamn och gemensamma skämt kan det uppstå en ökad känsla av sammanhållning och påverka det sociala klimatet i klassen på ett positivt sätt (Robinson och Smith-Lovin, 2001. Korobkin, 1988). Jonas Aspelin (2015) menar att relationen mellan eleverna och läraren är viktig för elevernas prestation och lärande. För att befästa kunskap och stimulera prestationen är det viktigt att man som elev kan relatera till innehållet i undervisningen men även till läraren. Aspelin menar att om inte läraren möter eleverna på ett medvetet och omsorgsfullt sätt så kan kunskapen man vill förmedla gå förlorad.

The value of humor in the classroom may be particularly related to its role in promoting a sense of immediacy. Immediacy is an educational concept referring to the degree to which the teacher makes a close personal connection with students, as opposed to remaining distant and aloof. (Andersen 1979, Martin 2007, s.353)

För skapandet av relationer kan humor vara ett bra verktyg för läraren. Att genom humor knyta an till eleven och kunna relatera med varandra på ett personligt plan. En viktig faktor för att relationen mellan elev och lärare ska bli utvecklande är balansen mellan närhet och distans. Aspelin menar att läraren kan undgå att se elevens personlighet och behov om distansen mellan dem är för stor. Om det finns för mycket närhet, menar Aspelin att det finns en risk att man blir för personlig och gränsen mellan eleven och läraren försvinner. För att

relationen ska bli givande för eleven krävs det att läraren kan reglera mängden närhet och distans på ett flexibelt sätt. Detta kallar Aspelin för *Pedagogisk differentieringskompetens*. Förutom den rent sociala aspekten, kan humor vara ett verktyg för att ändra perspektiv och motverka känslor som stress och ångest, vilka kan uppkomma vid flertalet tillfällen i skolan. Uppfattningen av att något ämne eller moment i undervisningen är svårt, kan bidra till dessa känslor och på så sätt förstärka denna uppfattning hos eleven. Humor tillämpat på ett lämpligt sätt kan ha en avdramatiserande effekt hos den studerande som i sin tur stimulerar lärandet (Korobkin 1988). Garner (2003) kom i sin studie fram till att humor använt på ett adekvat vis i undervisningen, skapar en bättre läromiljö och har en positiv effekt på de studerandes förmåga att minnas information. Även Martin (2007) menar att användningen av humor i undervisning kan ge en positiv helhetsbild av lärandesituationen och ökar motivationen. ”As music teachers, we want our students to be able to laugh at themselves about silly things and to not take themselves so seriously, especially within the realm of music.” (Sweet, 2016, s. 14).

Det är viktigt som lärare att visa att man kan göra fel och att man kan skratta åt sig själv, menar Sweet. Genom att läraren själv visar denna självdistans, bidrar till att elevernas risktagande höjs och nervositeten minskar menar hon. Sweet menar även att humor kan vara en bra metod för att ”ta tempen” på en grupp. Att använda sig av små korta humoristiska inslag kan vara ett bra sätt att känna av elevernas energinivå och fokus. Man kan beroende på hur personerna reagerar anpassa undervisningen lite beroende på hur deltagarnas koncentration är.

Att använda humor innebär inte automatiskt att utfallet blir positivt. Garner (2006) menar att implementeringen av humor i undervisning bör ses med försiktighet, då det är högst subjektivt och där man inte kan vara helt säker på hur mottagandet kommer bli. För att användandet av humor ska generera en positiv effekt hos eleven, krävs det en medvetenhet hos läraren om vilken typ av humor som passar och i vilka situationer den kan nyttjas (Korobkin 1988). ”Humor that can potentially offend any student is inappropriate in the classroom. Why? Because it can have the following negative effects on a student: tightening up, withdrawal, resentment, anger, tension, anxiety, and turning off/tuning out.” (Berk 2002, s.14).

De positiva effekter av humor som beskrevs ovan, kan vid ett olämpligt användande få diametralt motsatt effekt. Precis som humor kan generera en gemenskap där alla är inkluderade, kan det användas till att exkludera människor från en viss grupp (Martin, 2007).

Humorns förmåga att skifta fokus kan i värsta fall leda om uppmärksamheten mot något annat än undervisningen och avleda deltagarna från syftet med lektionen (Korobkin, 1988).

Lärarens roll är viktig för att skapa och upprätthålla ett positivt socialt samspel och upprätthållandet av positiva sociala relationer. Detta genom att vara lyhörd för vilka typer av humor som förekommer inom en klass och vara uppmärksam på när skämtandet inte längre är ömsesidigt. Korobkin menar att det kan vara ett tecken på att gruppen inte fungerar tillsammans om personerna i den ofta retas eller kommenterar sarkastiskt eller är allmänt cyniska.

3.3 Musikundervisning

Kontexten för den här studien är musikundervisning på gymnasiet. Musikundervisningen på gymnasiet innefattar både individuell- och gruppundervisning, med olika fokus på det praktiska och det teoretiska. Studien kommer inte behandla en specifik kurs utan kommer att utgå från musikundervisningen som helhet.

I musikundervisning kan det ofta förekomma känslor av press eller nervositet i samband med en musikalisk aktivitet. Musikpsykologen Flemming Jensen menar att musikalisk prestation ofta är förknippad med utövarens självbild. Det kan innebära att man vid nederlag som musiker kopplar det till sin person och kanske då får upplevelsen av att man inte duger som instrumentalist. Jensen menar att nervositet grundar sig på att *”man er nervøs før konserkvenserne”* eller att *”man er nervøs for, at man ikke er i stand til at yde sit bedste.”* (Jensen år 2004, s.112). Det gäller som lärare att kunna till viss mån koppla bort utövarens självbild från prestationen för att eliminera till exempel nervositet eller prestationsångest. Sweet (2016) tycker att självdistans är ett viktigt verktyg för att stävja dessa känslor och skifta elevernas fokus. Saker som läraren gör i sitt sätt att förmedla kunskap och hur man motiverar och stimulerar eleverna innefattas i begreppet didaktik. *”Didaktik inbegriper alltså förståelsen av olika element som påverkar undervisningens olika sfärer.”* (Skolverket, 2016)

Humor kan, som nämnts innan, påverka flera aspekter av undervisning och man skulle här kunna kalla humor för ett didaktiskt verktyg.

4 Metodkapitel

Ämnet för studien hade kunnat undersökas med hjälp av flertalet forskningsmetoder. I studiens tidiga skede stod valet mellan strukturerade observationer och kvalitativa intervjuer. En observationsstudie hade möjligtvis kunnat ge en bättre helhetsuppfattning av interaktionen mellan lärarna och eleverna som kvalitativa intervjuer kanske inte kan. Detta genom att observera olika lektionstillfälle och uppleva den eventuella humorn i realtid. Bryman (2011) menar att strukturerade observationer kan vara ett bra sätt att undersöka olika beteende, men svårt att via denna metod ta reda på det som ligger bakom. Intervjuer är mer flexibla när det kommer till att få reda på bakomliggande faktorer till ett beteende.

4.1 Kvalitativ intervju

Ämnet för studien dvs. humor, kan vara väldigt subjektivt där personer kan ha olika uppfattningar samt uppleva det på olika sätt (Garner 2006). Syftet för intervjuerna var att få en djupare och mer ingående uppfattning om hur personerna jag intervjuade upplever närvaron av humor i musikundervisningen. Men även hur de förhöll sig till den samt vilken effekt de tycker det har på undervisningen.

Jag har valt att använda mig av semistrukturerade kvalitativa intervjuer. Motivationen bakom användandet av kvalitativ intervju framför kvantitativ låg i skillnaden kring vilken typ av data som de genererar. En kvantitativ metod hade i det här avseendet varit opassande eftersom den typen av metod är fokuserad kring att generera mätbara data. ”Om frågeställningen gäller hur ofta, hur många eller hur vanligt så skall man göra en kvantitativ studie. Om frågeställningen däremot gäller att förstå eller att hitta mönster så skall man göra en kvalitativ studie” (Trost 2005, s.14). Det som är karaktäristiskt för kvalitativa studier är att genom att sätta sig in i ämnet inifrån få en djupare förståelse för hur deltagarna uppfattar och upplever något. Användandet av kvalitativ intervju ger en möjlighet att få något beskrivet utav personen som upplever det. Bryman (2011) beskriver detta som ”att se något med en annans ögon”.

4.2 Urval

Bakgrunden för mitt urval var att utifrån mina frågeställningar få ta del av flera perspektiv och uppfattningar om humor används i musikundervisningen samt hur den påverkar de som tar del av den. Jag valde medvetet intervjupersoner som var relevanta för min studie i vad Bryman (2011) kallar ett *målinriktat urval*. Jag ville utifrån studiens kontext dvs. musikundervisning, ta del av de alla perspektiv som finns inom kontexten. Om jag till exempel enbart intervjuat lärare, hade jag bara fått ta del av hur lärarna förhåller sig till och använder humor i undervisningen. Elevernas bild av undervisningen hade då lämnats utanför och studien hade blivit ensidig.

4.3 Intervjupersoner

Jag intervjuade två musklärare som jobbar på estetiska programmet på samma skola, samt två studenter i årskurs 3 som studerar där. Skolan ligger i nordvästra Skåne och är ett fristående musikestetiskt gymnasium med pop- och rockinriktning. Att intervju på en specifik skola genererar inte en bred bild av humor i undervisningen. Anledningen till att undersöka en kontext var att få en så djup bild som möjligt. Om jag hade intervjuat lärare och elever på olika skolor, finns en risk att studien inte fått det djup som jag önskat.

4.4 Genomförande

En av de lärare som intervjuades kontaktades via mail där jag berättade om studien och om det fanns möjlighet för en intervju med två lärare och två elever. Läraren kontaktade därefter en kollega där denne blev informerad om studien och tillfrågad att medverka. Eleverna som intervjuades frågades av mig och informerades om studiens syfte på plats. Alla intervjuer genomfördes av mig på skolan torsdagen den 2:a mars 2017.

I mina intervjuer utgick jag från följande fyra frågeområden;

- Vad är humor för dig?
- På vilket sätt förekommer humor i musikundervisningen?
- Vilken inverkan har det på musikundervisningen?
- Vilken inverkan har humor på musik och musicerande?

Utifrån de här områdena använde jag mig även av följdfrågor för att få djupare och mer detaljerade svar. Följdfrågorna varierade beroende på vilket typ av svar jag fick. Jag försökte i stort använda mig av vidgande frågor där jag bad deltagarna försöka förklara en tanke eller situation mer detaljerat. Exempelvis, ”kan du berätta mer?”, ”kan du utveckla det?” eller ”kan du ge ett exempel?”. Intervjuerna spelades in med en zoom h4 och transkriberades senare till text på en macbook air.

4.4.1 Analys

I mitt analysarbete har jag använt mig av tematisk analys, där jag genom att läsa igenom de transkriberade intervjuerna, identifierade olika tema som var genomgående för alla intervjuer.

4.4.2 Validitet

Jag var medveten om att ämnet för min studie kunde komma till att medföra en förinställd positivitet hos intervjupersonerna. Ämnet i sig är sådant som människor i stort förknippar med något positivt och som man kanske inte vill uttala sig negativt om. Detta kan ha spelat en liten roll i hur deltagarna svarade.

4.4.3 Etiska frågor

Jag har valt att anonymisera deltagarna i min studie. Anledningen är att minimera risken för skada hos deltagarna. Under intervjuerna uppkom beskrivningar av situationer där elever som inte var med i studien figurerade. Jag hade kunnat anonymisera de utomstående personer som beskrivs i en specifik situation och låtit deltagarnas identitet vara offentlig. Men jag anser att det finns en överhängande risk att det hade gått att räkna ut identiteten hos de andra personerna som nämns i intervjuerna och valde därför att anonymisera alla.

5 Resultat

Redovisningen av studiens resultat har utgått ifrån forskningsfrågorna och har delats in efter lärare och elev. Denna studie utgår från lärarens perspektiv, men för att få en bredare syn på förekomsten och effekterna av humor i musikundervisningen, så är det även viktigt att inkludera elevernas perspektiv.

5.1 Resultat från lärarintervjuer

Lärare nr 1 tycker att det är viktigt att undervisningen uppfattas som något lustfyllt och menar att lärandet stimuleras utav detta. Humor är i detta stämningsskapande ett viktigt verktyg för henne. Hon menar att många delar av musikundervisningen kan vara förknippat med mycket prestationsångest och nervositet. Men genom att skapa en avslappnad och tillåtande miljö så kan dessa känslor stävjas. Hon tycker i sådana situationer att det är viktigt att kunna skämta om sig själv. Detta menar hon bidrar till att eleverna får en känsla av att det är tillåtet att göra fel och att man kan skratta åt det. På så sätt kopplar man bort sig själv och tar bort lite av känslan att det är på liv och död.

Lärare 2 tycker att humor är ett bra sätt att flytta fokus från stämningar som kan uppkomma till exempel på ensemblelektionen. Han menar precis som lärare 1 att det kan bli nervöst hos deltagarna ibland. Detta kan bero på till exempel att de inte har övat på låten och då beskriver han att det ibland kan infinna sig en tryckt stämning där alla är tysta. Han berättar att han ofta använder sig av humor för att då öppna upp för samtal och avdramatisera. Precis som lärare 1 så använder han ofta sig själv som exempel och ”kastar sig själv under bussen” för att visa att han också kan tycka saker är svårt och att det är tillåtet. Han brukar även säga något som inte förväntas som får gruppen att skratta. Lärare 1 menar att humor kan fungera som ett uppiggande verktyg när energin är låg på en lektion. Hon beskriver att ibland så behövs ett avbrott på lektionen där man som elev kanske måste upp och röra sig för att få förnyat fokus. Uppkomsten av något roligt som mynnar ut i skratt fyller samma funktion menar lärare 1. Hon berättar även att hon ibland lägger in en rolig bild på ett prov eller en text för att överraska och fånga uppmärksamheten hos eleverna.

Båda lärarna understryker vikten av att veta och känna av hur mycket man använder sig av humor. Om det förekommer för mycket och/eller vid fel tillfälle så kan detta generera en känsla av att man inte behöver ta undervisningen på allvar. Humorns förmåga att flytta fokus

är inte enbart positivt menar lärare 2. Ibland kan den här egenskapen rikta uppmärksamhet bort från det som ska göras på lektionen. Han berättar att även han själv kan bli medryckt i det roliga och bli ofokuserad själv. För att kunna vända fokus efter det tappats kräver då disciplin och självbehärskning från honom. Lärare 1 beskriver hur närvaron av det avslappnade klimatet kan misstolkas. Det är lätt som elev att tro att man på grund av den trevliga och avslappnade miljön, inte behöver anstränga sig och kanske kan komma lite sent till lektionen. Hon menar att det är viktigt att det inte blir en kompisrelation mellan läraren och eleven. Det är viktigt att etablera vilka roller man har i gruppen och understryka att hon är deras lärare.

Problemet är när man inte, som elev riktigt kan skilja på alltså "okej, men nu är det liksom, nu är det på allvar här. Nu är det redovisning eller prov eller så. Jag ska göra mitt bästa. Jag kan inte skoja bort denna situationen nu här". Och det finns vissa som försöker det. Som tänker, "amen jag kan komma lite sent" och sen så tittar de så på en och så för att vi är ju nästan praktiskt taget kompisar eftersom vi skojar så mycket med varandra. Och det vill man ju inte heller ha. För då hamnar man ju i den här, kompispositionen som man inte vill vara i. Jag ska ändå sätta betyg på dem och det måste de ju veta. Så det statusförhållandet måste man etablera jättetydligt. (Lärare 1)

Både lärare 1 och lärare 2 förhåller sig olika beroende på årskurs. Lärare 1 säger att hon medvetet inte använder humor i samma utsträckning med ettorna som med treorna. Dels för att man inte känner varandra så bra, men man har inte heller etablerat ett klimat än och att om hon då skämtar för mycket så kan de yngre eleverna ta det på fel sätt och inte riktigt förstå att hon skämtar. Men när detta är etablerat menar lärare 1 att man kan vara avslappnad och inte behöver vara auktoritär, där humorn kan användas i större utsträckning utan att den misstolkas. Även lärare 2 beskriver att han är försiktig med hur mycket han skämtar med eleverna i årskurs 1. Han menar att skämt eller humoristiska infall kan göra skada om det misstolkas och understryker vikten av att vara uppmärksam och lyhörd för att undvika missförstånd. Samt att det är viktigt att kunna gå in och reda ut situationer som kan uppkomma till följd av detta. Han berättar om en händelse där han spontant kommenterat en sak som en elev gjorde.

I uttalandet så liknade lärare 2 på ett skämtsamt sätt eleven med en känd tecknad figur, varpå en annan elev uppmärksammade kommentaren högljutt. Då beskriver lärare 2 att han direkt fick gå in och styra av situationen, då han märkte att eleven som mottog kommentaren inte var så road av den. Han berättar att han pratade med eleverna, där han förtydligade att

han reagerade spontant och bad om ursäkt till eleven som var mottagaren av uttalandet. Han talade efter lektionen med eleven som reagerade på kommentaren, för att förebygga att hans uttalande genererar ett oönskat smeknamn. Lärare 2 tycker att humor överlag är ett sätt att knyta an till människor och ett sätt att närma sig varandra. Genom att använda sig av humor i undervisningen och mötas i den, kan man överbrygga ålder och jämna ut rollfördelningen mellan lärare och elev som förekommer i ett klassrum. Lärare 1 tror att lärandet stimuleras om det finns en ömsesidig känsla av att man kan lita på varandra. Humor är ett bra verktyg i skapandet av relationerna med eleverna menar hon. Genom att finna ett intresse hos en elev, kan man som lärare hitta en ingång till att vara lite personlig. Detta menar lärare 1 bidrar till att eleven känner att det går att lita på henne och att man kan prata.

Du gillar Malmö FF men går i skolan i Helsingborg till exempel. Och då kan man skoja lite om det. Man kan retas lite och så kan man så, och också ha något allvarligt att snacka om liksom att det får bli en, vårt eget lilla. Vår lilla värld som vi har. Jag och den eleven. (Lärare 1)

Lärare 1 menar att genom att retas med eleverna på ett humoristiskt sätt så kan man utmana dem om deras i deras olika föreställningar om saker. När en relation och ett gemensamt sätt att prata med varandra är etablerat så kan man börja tänja på gränserna menar hon.

5.2 Resultat från elevintervjuer

Elev 2 menar att förekomsten av humor i form av till exempel oväntade liknelser i en presentation eller instruktion bidrar till ett ökat fokus och att dessa fångar hennes intresse bättre. Hon berättar om ett exempel på en pianolektion där läraren skulle instruera något som elev 2 tyckte var svårt och som hon inte riktigt förstod hur hon skulle spela. Då visade läraren genom att spela på lite slumpmässigt utvalda toner på ett skämtsamt sätt, som inte hängde ihop med själva passagen som skulle instrueras. Elev 2 beskriver att detta tog bort känslan av press och hon kunde ta bort fokus från sin egen prestation. "[...] det får låta så här dom första gångerna liksom. Och det blir mindre press. För att han skojar till det och då förstår jag att, men det är ingenting som är på liv eller död utan jag får lov att göra fel." (Elev 2). Lärarens sätt att avdramatisera via humoristiska instick bidrar till en avslappnad attityd gentemot uppgiften menar elev 2.

Elev nr 1 anser likt elev 2 att stämningen blir avslappnad och att det stimulerar interaktionen mellan personer i gruppen på ett positivt sätt. Genom att skratta tillsammans menar elev 1 att gruppen blir mer avslappnad och han känner sig mer bekväm med människorna i den. Föreställningen av lektionen som en plats där humor får ta plats och att man upplever det som positivt, bidrar till känslan att man vill återkomma tycker elev 1. Han beskriver att det kan kännas som en "mental rast" om man har en liten stund av uppsluppenhet på lektionen. Han upplever att i de här stunderna av humor att han får en känsla av att stänga ute allt annat och bara få skratta och ha roligt. Han beskriver det som att det lättar i kroppen.

I repetitionslokalen tycker elev 2 att humor är väldigt viktigt. Humor skapar en lättsam stämning och bidrar till att alla är aktiva och med på vad som händer tycker hon. Ibland kan det finnas tillfällen då det är rätt trött stämning och att man kanske inte pratar så mycket om vad som händer. Hon nämner som exempel att om någon inte klarar av att spela något så kan det ibland uppstå inaktivitet hos resten av deltagarna och en viss irritation kan infinna sig. Om det finns en lättsam stämning kan man gemensamt skämta om det och på så sätt ta bort det som känns jobbigt och inte bry sig om att man spelar fel. Detta kan även bli en intern grej att skämta om menar hon.

Men om där är liksom humor så kan man ändå skoja till det. Det blir ändå liksom en rolig grej och sen så till slut så kanske det blir en insidegrej. Att om jag till exempel aldrig sätter någonting på pianot. Så kanske det blir en rolig grej sen när jag väl fixar det. Att det inte gick så bra i början. (Elev 2)

De eventuellt jobbiga känslorna som kan uppkomma hos en person som inte lyckas med det som denne ska göra, kan dämpas av en lättsam stämning som kan framkallas av humor menar elev 2. Genom att gemensamt skämta och skoja om saker som kan uppkomma i undervisningen, vänds även inaktiviteten till att personerna i gruppen blir mer involverade i vad som händer menar hon.

När det finns en lättsam stämning så tycker elev 2 att det är lättare att samarbeta och att både ge och ta emot feedback. Detta på grund av att den lättsamma stämningen har en avdramatiserande effekt. Den stärker även till känslan av att jobba tillsammans menar hon. Elev 2 tycker att det är svårare att prata när det inte finns någon humor alls. Hon menar att det blir mer personligt om läraren kan vara humoristisk. Genom att till exempel skämta om sig själv så visar man också mer av sin personlighet. Om läraren gör det så har elev 2 lättare att bjuda på sig själv, prata och ställa frågor.

Elev 2 känner också mer respekt om lärarens person kommer fram. Detta medför att hon känner att hon inte vill göra läraren besviken.

Både elev 1 och 2 tycker att humor använd på fel sätt kan ha en negativ inverkan på undervisningen. Elev 1 tycker att det kan bli ofokuserat om det blir för mycket skämtande. Han menar att detta gäller för både läraren och eleverna. Han anser att de positiva effekterna av humorn kommer fram bäst vid korta instick i lektionstillfällena. Elev 2 upplever att för mycket humor kan göra att undervisningen kan bli uppfattad som slapp, där man inte behöver anstränga sig. Hon beskriver det som att respekten för både undervisningen och läraren avtar överlag.

6 Resultatdiskussion

Jonas Aspelin (2015) menar att en utvecklande relation mellan lärare och elev präglas av balansen mellan närhet och distans. Precis som Aspelin beskriver tror lärare 1 att det är viktigt för lärandet om det finns en ömsesidig respekt mellan läraren och eleven, samt en känsla av att man kan lita på varandra. Mulkay (1988) beskriver hur humor kan underlätta skapandet av relationer. Jag tycker att hans redogörelse går att koppla till intervjun med lärare 2, då han menar att humor är ett sätt att knyta an till människor och få kontakt. Aspelin beskriver att en förutsättning för att lärande ska ske är att eleven kan relatera till undervisningen och läraren. Bevis för detta kom fram i intervjun med elev 2. Om det inte finns någon humor på lektionen har elev 2 svårt att koncentrera sig och upplever att hon har svårare att prata på lektionen. Om läraren använder humor så tycker hon att det kommer fram mer av lärarens personlighet och det skapar en miljö där hon kan slappna av, samt att hon får en ökad respekt för läraren. Men om läraren använder för mycket humor, tycker elev 2 att det kan bli oseriöst och tappa respekten för läraren, men också för ämnet i stort.

Här ser jag en tydlig koppling till Aspelin i att elev 2 måste kunna relatera till både innehållet och läraren. Men även exempel på hur för mycket humor kan skapa en obalans i mängden närhet och distans som krävs för att relationen ska bli utvecklande. Vidare exempel på denna obalans fann jag i intervjun med lärare 1. Hon menar att humor kan på ett positivt hjälpa till att skapa en god och avslappnad miljö. Men att denna stämning kan misstolkas och resultatet blir då att man som elev blir för avslappnad i sin inställning till sin egen insats i skolan. Lärare 1 menar att det kan uppstå en föreställning av att man inte behöver anstränga sig, detta då för mycket skojande gör att man känns mer som kompisar än lärare/elev. Detta är ett tydligt bevis på resultatet av för mycket närhet i förhållande till distans (Aspelin, 2015). Jag tycker att lärare 1, genom sina resonemang, visar prov på *pedagogisk differentieringskompetens* (Aspelin 2015). Hon berättar att hon i sådana situationer tydligt måste klargöra sin roll som lärare för eleven och på så sätt föra in den distans som krävs så att personen i fråga blir medveten om rollfördelningen. Denna redogörelse, tillsammans med elev 2 är tydligt bevis på hur humor spelar en roll i lärarens och elevens relation.

Flera av deltagarna i intervjustudien har påpekat likt Mulkay (1988) att humor stimulerar det sociala samspelet. Elev 1 upplever genom kollektivt skratt att gruppen blir mer avslappnad och han tycker att det påverkar kommunikationen mellan personerna på ett positivt sätt. Här

tycker jag att Korobkins (1988), samt Robinson och Smith-Lovins (2001) beskrivning av hur en gemensam upplevelse av humor kan öka sammanhållningen passar in. Vidare exempel på detta finner jag hos elev 2 när hon understryker vikten av humor när man spelar tillsammans. Hon upplever att det ökar fokus och genererar en närvaro hos deltagarna. Det är viktigt att man gemensamt kan skämta om eventuella svårigheter i spelet för att kunna slappna av. Hon beskriver att det kan mynna ut i gemensamma skämt som kan stärka sammanhållningen i gruppen. Det blir även lättare att både ge och ta emot feedback om det finns en lättsam stämning menar elev 2.

Jag kunde även hitta kopplingar till Mulkay (1988) i intervjun med lärare 2. Han använder humor för att stimulera kommunikationen vid en tryckt stämning. I ensembleundervisningen kan det uppkomma sådana stämningar och anledningarna kan vara många. Lärare 2 beskriver att det kan bli lite tillknäppt hos deltagarna om de inte övat tillräckligt på en låt. Då menar lärare 2 att humor kan vara ett bra sätt att avdramatisera och tala om "elefanten i rummet". Genom att först mötas i det roliga, kan man börja tala om det som känns jobbigt på ett lättare sätt. Detta är ett tydligt exempel på Mulkays redogörelse över hur humor kan främja det sociala samspelet, men även hur upplevelsen av humor kan skapa gemenskap i en grupp (Korobkin, 1988, Robinson och Smith-Lovin 2001). Martin (2007) beskriver hur humor i klassrummet kan öka elevernas motivation och generera en positiv bild av undervisningen i stort. Lärare 1 tycker att det är viktigt att undervisningen är lustfylld för eleverna, och humor är ett bra sätt att generera den uppfattningen. Om undervisningen uppfattas som en positiv plats där humor får ta plats, så menar elev 1 att han blir motiverad att komma till lektionen. I intervjuerna återfinns beskrivningar av att humor skapar en lättsam stämning. Detta kopplar jag till Garner (2003), som menar humor kan skapa en positiv läromiljö.

En intressant aspekt som båda lärarna tog upp var hur de använder humor med elever i årskurs 1 jämfört med elever i årskurs 3. Både lärare 1 och 2 visar en medvetenhet kring hur mycket de kan använda sig av humor i de olika årskurserna. Båda använder sig av humor mer med treorna än med ettorna. De beskriver på olika sätt hur det är viktigt att vara tydlig med ettorna. Lärare 1 beskriver att skämt kan tas på fel sätt och missförstås då eleverna inte riktigt förstår var de har henne. Berk (2002) menar att humor som kan förolämpa eller göra skada på något sätt inte hör hemma i ett klassrum. Jag fick ett bra exempel på detta av lärare 2, i hans redogörelse över en ensemblelektion där han kommenterat en elev på ett något olyckligt sätt. Lärare 2 beskriver i samma linje som Berk (2002) att humor kan vara skadligt ifall den används på ett olämpligt sätt. Det kan dock vara mer nyanserat än så. Det är inte bara är själva

innehållet i humorn som är skadligt i sig, utan mer i vilket sammanhang den tar plats och mellan vem den uppstår. Givetvis finns olämpliga sätt att skämta och ämnen som är direkt opassande att skämta om i ett klassrum. Av det som lärarna berättar tycker jag att relationen verkar spela en stor roll för hur man skämtar med varandra. Med ettorna så håller relationen på att skapas och man har som lärare 1 beskriver, inte etablerat ett klimat. Då har kanske humor en större funktion som ett medel att lära känna varandra. Men när det har etablerats en relation och ett gemensamt sätt att förhålla sig till varandra, menar lärare 1 att humor kan vara ett sätt att utmana eleverna i deras föreställningar.

Berk (2002) menar att humor som på något sätt kan förolämpa, inte hör hemma i klassrummet. Vilket visar på att gränserna för vad som är lämpligt att skämta om måste vara noga avvägt. Dock så visar lärare 1 att detta tankesätt går att utmana, så länge man känner av stämningen. Man kan då dra slutsatsen att relationens karaktär avgör hur man interagerar humoristiskt med varandra och kanske även hur mycket. Det hade här varit intressant att höra hur personer om går i årskurs 1 upplever humor i musikundervisningen, med tanke på att lärarna beskriver en ganska markant skillnad i hur de använder humor med ettorna. Min studie saknar deras perspektiv då jag bara intervjuat elever i årskurs 3. Det kan då med tanke på det lärarna berättar ge en något begränsad bild av hur eleverna i stort upplever och förhåller sig till humor. Eftersom lärarna och eleverna i årskurs 3 har känt varandra längre och har en djupare relation och kan då även möjligtvis ha en annan uppfattning än vad en elev i årskurs 1 har.

Berk (2001) menar att humor kan fungera som ett verktyg för att behandla negativt laddade saker och på så sätt stävja känslor som stress och ångest. Att använda humor på olika sätt i undervisningen, kan ha en avdramatiserande effekt menar Korobkin (1988). Dessa konsekvenser av humor som Berk (2001) och Korobkin (1988) beskriver, uppkom i flera av intervjuerna. Båda lärarna som intervjuades tar upp faktumet att många aspekter av musikundervisningen kan medföra negativa känslor som är kopplade till den musikaliska prestationen. I ensembleundervisningen kan det ofta förekomma nervositet och prestationsångest hos deltagarna. Jensen (2004) beskriver att anledningen till att dessa känslor uppstår, är på grund av att prestationen kopplas ofta till utövarens självbild, där man knyter sin egen personlighet till hur man presterar musikaliskt. Detta kan i sin tur generera nervositet, prestationsångest och ett lägre risktagande på lektionen. Jag tycker att båda lärarna använder humor medvetet i sådana situationer för att rikta om uppmärksamheten hos eleverna, så att de som Berk (2001) och Korobkin (1988) beskriver, tar bort sig själv i viss

mån från prestationen och på så sätt kan slappna av. Att kunna skämta om sig själv likt Sweet beskriver (2016), är en metod som de båda lärarna använder för detta ändamål. Lärare 1 beskriver att hon ofta använder det för att avdramatisera och för att skapa en tillåtande miljö där man som deltagare tillåts göra fel och inte känna att det är ”på liv och död”. Hennes användande av denna typ av humor kan stimulera en slags positiv självdistans hos eleverna där resultatet blir att eleverna inte sammankopplar sig själv med det de ska prestera.

För att delge för eleverna att det är acceptabelt att saker kan vara svårt, använder sig även lärare 2 av humor. Likt Sweet (2016) och lärare 1 skapar han genom att använda sig själv som fokus för humorn, en avslappnad attityd emot det som uppfattas som svårt.

En viktig faktor för att användningen av humor på lektionen ska bli konstruktiv, är hur mycket man använder den. Lärare 2 beskriver att man lätt kan rikta fokus på annat håll om man använder för mycket humor. Här beskriver han som Korobkin (1988) att elevernas uppmärksamhet riktas bort från undervisningen och ibland även hans eget fokus på vad som ska göras. Jag tycker detta kan kopplas till Martins (2007) beskrivning av upplevelsen som sker i samband med något humoristiskt. Känslan kan vara stark och man kan som upplevare gärna vilja stanna kvar i detta tillstånd. Elev 1 beskriver att han upplever att humor fungerar bäst som små korta instick på lektionen. Dessa små instick menar han fungerar som en ”mental rast” där man tillsammans får låta det roliga ta plats. Men om det blir för mycket av dessa eller om de pågår för länge, kan det resultera i en ofokuserad stämning menar elev 1. Lärare 1 beskriver likt Sweet (2016) att hon använder humor i form av små energitillskott i lektionen.

Korobkins (1988) beskrivning av den avdramatiserande effekten som humor kan ha, blev också tydlig i intervjun med elev 2 då hon beskrev en situation från en pianolektion. Hon berättade hur hon kunde slappna av och den initiala känslan av att det hon skulle spela var svårt, dämpades när läraren förevisade på ett humoristiskt sätt. Jag tycker även att hennes beskrivning av situationen kan kopplas till Fredricksons redogörelse för hur upplevelsen av positiva känslor som kan framkallas av humor, vidgar uppmärksamheten och breddar fokus (1998, 2001). Elev 2 beskriver att hon även tycker att humor är viktigt på ensemblelektionerna, då det skapar en stämning som bidrar till att man vågar göra fel. Med grund i det som Korobkin (1988), Sweet (2016) och Berk (2001) tar upp så anser jag att denna redogörelse från elev 2 tillsammans med det som lärare 1 och 2 beskriver, tydligt bevisar hur humor kan ta bort de negativa känslor som kan uppkomma på ensemblelektionen och dessutom höja risktagandet hos deltagarna.

7 Slutsats

Lärarna tillämpar humor i undervisningssituationer där känslor som stress och nervositet kan förekomma. Genom att generera en humorupplevelse, riktar lärarna bort elevernas uppmärksamhet från det som känns jobbigt och avdramatiserar. Lärarna använder även i dessa situationer humor som ett sätt att öppna upp kommunikationen på lektionen.

Humor används av lärarna i det relationella arbetet, som ett sätt att skapa en närhet med eleverna och på så sätt stimulera en utvecklande relation. Eleverna upplever att lärarnas användning av humor påverkar deras relation till läraren på ett positivt sätt. De upplever att det blir mer personligt, vilket bidrar till att man som elev kan relatera till både läraren och innehållet i undervisningen. Det ökar även respekten för läraren och ämnet i sig. Eleverna upplever att lärarnas tillämpning av humor genererar en stimulerande läromiljö som gör att man som elev kan hantera nervositet och eventuella motgångar på ett avslappnat sätt. Det upplevs även av eleverna att sammanhållningen och det aktiva deltagandet ökar, samt att det blir lättare att kommunicera.

Om använt på ett medvetet sätt och i rätt mängd, har humor följande positiva effekter på musikundervisningen;

- Det skapar en positiv och avslappnad läromiljö.
- Dämpar negativa känslor som är kopplade till musikalisk prestation såsom stress, nervositet och prestationsångest.
- Höjer det musikaliska risktagandet hos eleverna
- Stimulerar relationen mellan lärare och elev
- Stärker sammanhållningen och samarbetet i klassen
- Underlättar kommunikation

7.1 Reflektion

När jag tänker på hur arbetet med studien har gått, kan jag konstatera att jag hade kunnat varit lite mer djuplodad i förstadiet till mina intervjuer. Jag är nöjd med utfallet från mina intervjuer men jag tror att jag hade kunnat förbättra min intervjuteknik något. Jag hade kunnat ta ämnets inneboende positiva klang i beräkning på ett bättre sätt, för att etablera ett mer

kritiskt förhållningssätt från mina deltagare. Jag hade även kunnat göra en pilotstudie för att öva på att ställa följdfrågor. Utöver detta, skulle jag även kunnat kompletterat studien med en eller flera metoder för att få fler infallsvinklar och en annan typ av data kring ämnet. För att få en mer omfattande bild hade man kunnat titta på fler skolor för att kunna göra en bredare jämförelse kring användningen av humor.

7.2 Vidare forskning

Jag har fått många svar och insikter kring ämnet som kommer att vara mig väl till gagn i mitt kommande arbete som musikpedagog. Med detta sagt, så har dock flera nya frågor som skulle kunna besvaras i vidare forskning uppkommit. En av dessa är att se hur förekomsten av humor ser ut inom andra ämnen än musik. Det skulle vara spännande att se om det finns någon skillnad i hur humor används och varför, om vissa ämnen tenderar att innehålla mer humor än andra. Det hade även varit intressant att undersöka vilket samband humor har med själva musikutövandet, exempelvis inom improvisation.

8 Källförteckning

Aspelin, J. (2015). *Inga prestationer utan relationer: studier för pedagogisk socialpsykologi*. (1. uppl.) Malmö: Gleerup.

Berk, R. A. (2001). THE ACTIVE INGREDIENTS IN HUMOR: PSYCHOPHYSIOLOGICAL BENEFITS AND RISKS FOR OLDER ADULTS. *Educational Gerontology*, 27(3/4), 323-339. doi:10.1080/036012701750195021

Berk, R.A. (2002). *Humor As an Instructional Defibrillator: Evidence-based Techniques in Teaching and Assessment [Elektronisk resurs]*. Stylus Publishing, LLC.

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.) Malmö: Liber.

Fredrickson, B. L. (1998). What good are positive emotions? *Review of General Psychology*, 2(3), 300–319.

Fredrickson, B. L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology: The broadenand-build theory of positive emotions. *American Psychologist*, 56(3), 218–226.

Garner, R. L. (2006). HUMOR IN PEDAGOGY. *College Teaching*, 54(1), 177.

Jensen, F. (2004). *Musiker for alvor og sjov*. Kolding: Papyrus Publishing

Korobkin, D. (1988). Humor in the Classroom: Considerations and Strategies. *College Teaching*, (4). 154.

Martin, R.A. (2007). *The psychology of humor [Elektronisk resurs] : an integrative approach*. Burlington: Elsevier.

Mulkay, M.J. (1988). *On humour: its nature and its place in modern society*. Cambridge: Polity.

Robinson, D. T., & Smith-Lovin, L. (2001). Getting a Laugh: Gender, Status, and Humor in Task Discussions. *Social Forces*, (1). 123.

Skolverket. (2016). *Didaktik – vad, hur och varför*.

Hämtad 2017-05-02, från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/didaktik>

Stensaasen, Svein & Sletta, Olav, *Grupprocesser om inläring och samarbete i grupper*, TPB, Enskede, 2000

Sweet, B. (2016). *Growing musicians : teaching music in middle school and beyond [Elektronisk resurs]*.

Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer*. (3. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

9 Bilagor

Bilaga 1

Intervjufrågor

- Vad är humor för dig?
- På vilket sätt förekommer humor i musikundervisningen?
- Vilken inverkan har det på musikundervisningen?
- Vilken inverkan har humor på musik och musicerande?